

Iqtisodiy xavfsizlik: global tahdidlar va milliy javob choralar

Axrorov Elyorjon Baxtiyor o'g'li
O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash masalasi zamonaviy global tahdidlar fonida tahlil etiladi. Maqolada geoiqtisodiy bosimlar, moliyaviy inqirozlar, sanksiyalar, valyuta beqarorligi, oziq-ovqat va energetika inqirozlari singari global omillarning ta'siri ko'rsatilib, O'zbekiston tomonidan qabul qilinayotgan milliy chora-tadbirlar chuqur o'rganiladi. Jumladan, oziq-ovqat va energetik xavfsizlik, moliyaviy mustahkamlik, tashqi qarz siyosati, raqamli xavfsizlik va import o'rnini bosuvchi ishlab chiqarish orqali tahdidlarga qarshi strategik yechimlar yoritiladi. Maqola xulosasida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashda kompleks yondashuv, sektorlararo integratsiya va milliy suverenitet muhim omillar sifatida asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: iqtisodiy xavfsizlik, global tahdidlar, oziq-ovqat xavfsizligi, energetika, valyuta barqarorligi, moliyaviy tizim, tashqi qarz, import o'rnini bosish, raqamli xavfsizlik, O'zbekiston.

Globalizatsiya va axborot texnologiyalarining keskin rivojlanishi sharoitida iqtisodiy xavfsizlik har bir mamlakatning strategik milliy manfaatlarini ta'minlashda muhim o'rin egallaydi. Iqtisodiy xavfsizlik — bu nafaqat iqtisodiy barqarorlik va resurslar ustidan nazorat, balki davlatning ichki va tashqi tahdidlarga javob qaytarish qobiliyati, raqobatbardoshlikni saqlab qolish, aholi farovonligini kafolatlash imkoniyatidir. Shu bois, zamonaviy iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida aynan iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlash chora-tadbirlari shakllanmoqda.

Bugungi kunda jahonda kuzatilayotgan notinchlik, pandemiyalar, moliyaviy inqirozlar, savdo urushlari, sanksiyalar, geosiyosiy qarama-qarshiliklar, valyuta kurslarining beqarorligi, energetik va oziq-ovqat inqirozlari kabi omillar global iqtisodiy xavfsizlikka jiddiy tahdid tug'dirmoqda. Ayniqsa, transmilliy kompaniyalar va moliyaviy institutlarning ko'p millatli siyosati, geoiqtisodiy bosimlar, sun'iy intellekt asosida olib borilayotgan raqamli iqtisodiy ekspansiya milliy iqtisodiyotlar mustaqilligiga tahdid solmoqda.

O‘zbekiston uchun ham iqtisodiy xavfsizlik strategik muhim masaladir. Davlatimiz rivojlanayotgan mamlakat sifatida ochiq iqtisodiyot tamoyillariga amal qiladi va global moliyaviy tizimlarga faol integratsiyalashmoqda. Bunday sharoitda iqtisodiy xavfsizlikni ta‘minlash, eng avvalo, milliy iqtisodiyotning ichki barqarorligiga, resurslar ustidan nazoratga, makroiqtisodiy muvozanatni saqlashga va eksport-import siyosatining muvofiqlashtirilganligiga bog‘liq.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-martdagi PF-101-son Farmoni bilan tasdiqlangan “2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi”da iqtisodiy xavfsizlik masalasi alohida ustuvor yo‘nalish sifatida ko‘rsatilgan. Unga ko‘ra, oziq-ovqat xavfsizligi, energetik xavfsizlik, moliyaviy barqarorlik, valyuta mustahkamligi va tashqi qarz yuki kabi ko‘rsatkichlarni nazorat qilish tizimi bosqichma-bosqich kuchaytirilmoqda.

O‘zbekistonda iqtisodiy xavfsizlikni ta‘minlashda quyidagi milliy choralar amalga oshirilmoqda:

1. Oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash

Importga qaramlikni kamaytirish maqsadida agrar sektorga davlat sarmoyasi kengaytirilib, agrotexnologiyalar joriy etilmoqda. Mahalliy ishlab chiqaruvchilarga subsidiyalar ajratilishi, oziq-ovqat zaxiralari va logistika infratuzilmasining rivojlanishi strategik xavfsizlikni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

2. Energetik xavfsizlik

Elektr energiyasi va gaz manbalarini diversifikatsiyalash, qayta tiklanuvchi energiya — quyosh, shamol, gidroenergetika yo‘nalishlariga ustuvor e‘tibor berilmoqda. Bu esa xorijiy energiya resurslariga bo‘lgan bog‘liqlikni kamaytirishga yordam bermoqda.

3. Valyuta va moliyaviy barqarorlik

Milliy valyuta kursining barqarorligini saqlash, inflyatsiyani jilovlash, moliyaviy regulyatorlar mustaqilligini ta‘minlash orqali ichki moliyaviy xavfsizlikni oshirish choralari ko‘rilmoqda. O‘zbekiston Markaziy banki inflyatsion targeting rejimiga o‘tish orqali makroiqtisodiy muvozanatni saqlab qolishga intilmoqda.

4. Tashqi qarz yuki va investitsiyalar xavfsizligi

Davlat tashqi qarzining chegaralanishi, investitsiya loyihalarining iqtisodiy tahlili asosida saralanishi, davlat-xususiy sheriklik asosida yirik infratuzilma loyihalarini amalga oshirish — bularning barchasi qarz xavfsizligini ta‘minlaydi.

5. Import o‘rnini bosuvchi ishlab chiqarishni rivojlantirish

Milliy sanoatni rivojlantirish, texnologik parklar tashkil etish, ichki ehtiyojlarni qoplashga qaratilgan tarmoqlarni kengaytirish orqali tashqi iqtisodiy tahdidlarga nisbatan turg‘unlikni oshirish rejalashtirilmoqda.

6. Raqamli iqtisodiyot va kiberxavfsizlik

Axborot texnologiyalari iqtisodiyotda ustun ahamiyatga ega bo‘lib, raqamli platformalarning ishonchliligi, moliyaviy tranzaksiyalarning himoyasi, sun’iy intellekt tahdidlariga qarshi chora-tadbirlar ham iqtisodiy xavfsizlikning muhim komponentlaridan biridir.

Shu tariqa, iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlash faqat iqtisodiy mexanizmlar bilan emas, balki huquqiy, texnologik, tashkiliy, raqamli va siyosiy choralar bilan uyg‘un tarzda olib borilishi kerak. Global tahdidlarga qarshi milliy siyosat qat’iy, prognozli va moslashuvchan bo‘lishi, muqobil energiya, oziq-ovqat, texnologik avtonomiya, moliyaviy mustaqillik kabi yo‘nalishlarda yetarli zaxiralarni shakllantirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-101-sonli Farmoni, “Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi”, 2022-yil.
2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki, “Moliyaviy barqarorlik hisobotlari”, 2023-yil.
3. Jahon banki. Enhancing Economic Resilience in Central Asia, Washington, 2023.
4. UNDP. Human Development Report: Security and Sustainability, New York, 2023.
5. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi materiallari, 2023-yil.
6. Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi. O‘zbekistonda iqtisodiy xavfsizlik indikatorlari, Toshkent, 2023.
7. International Monetary Fund (IMF). Managing Sovereign Debt in Emerging Economies, Geneva, 2022.
8. OECD. Economic Security and Strategic Autonomy, Paris, 2023.
9. FAO. Food Security Overview in Central Asia, Rome, 2023.